

KRISTIAN IVERSEN OG
ULLA NEDERGÅRD PEDERSEN

DANMARKS HISTORIE

MELLEM ERINDRING
OG GLEMSEL

COLUMBUS

gsekspllosioner – og dag

epunkt i erindringshistorie, pers behov i nutiden, der for iscenesættelse og gentagelse i nutiden.

ke historiker Pierre Nora mener, at dyrkelsen af fortid kalder erindringsekspllosionen, er et europæisk fænotsætter den første eksplosion midten til slutningen af 1900'erne den næste periode 1870'erne og frem.

sekspllosionen i 1800-tallet : Nora sammen med nationalisme. Det har i denne periode idigt at etablere forestillinger om fortid, for at få folk til at støtte det nationale fællesskab. 1800-tallets slutperiode, hvor nationale magtlegitimere deres magt og imperium. Noras pointer kan på den måde fungere som en ramme for

2. erindrings-
eksplosion:
1870'erne til i dag

Globalisering
Multikulturalisme
Post-industrielt samfund
Aftraditionisering

1900-tallet til i dag er kendetegnet imidlertid, at der er forskel-

at forstå 'vikingetidens opfindelse' i 1870'erne.

I dag synes erindringen om vikingetiden, ligesom i slutningen af 1800-tallet, at tage i styrke.

Det kan også tolkes i en bredere europæisk kontekst. Pierre Nora siger, at vi igen oplever en erindringsekspllosion, men hvor fortidsinteressen i 1800-tallet forklares med nationalstatens fødsel; forklarer han den igangværende eksplosion med nationalstatens forfald. Vi fokuserer så meget på erindringen i dag, fordi vi har så lidt tilbage af erindringen. Når de historiske rødder ikke er faste mere, må man gøre alt for at holde sammen på dem. I en periode med øget etnisk mangfoldighed, individualisering og globalisering bliver det endnu mere vigtigt at være om, at Danmark hænger sammen. Her bruges erindringen af fortiden til at minde os om, at vi alle er forbundet med samme skæbne, og en søgen efter ærværdige forfædre kan være noget af det, der skaber sammenhængskraft blandt nationens medlemmer.

Historiografi

I dette afsnit ser vi nærmere på følgende: Hvilken rolle spiller historiebøger (fremstillinger) for skabelsen af erindringssammenhænge? Hvordan kan man kritisk og metodisk gå til fremstillinger som erindringshistoriske kilder? Hvordan erindres vikingetiden i skolebøger i forskellige perioder? Hvorfor kan historikere og arkæologer i dag

være uenige om, hvordan vikingetiden skal fortolkes mht. at datere den danske stats tilblivelse?

Når historikere skriver bøger om fortiden, siger man, at de skriver historiske fremstillinger. I dette afsnit vil du se, hvordan vikingerne er blevet fremstillet over tid i historiske fremstillinger til folkeskolen, og du vil se, hvordan to forskere tolker de danske ringborge forskelligt, til trods for at de begge skriver deres fremstillinger i samme periode. Endelig vil du lære selv at undersøge historiske fremstillinger.

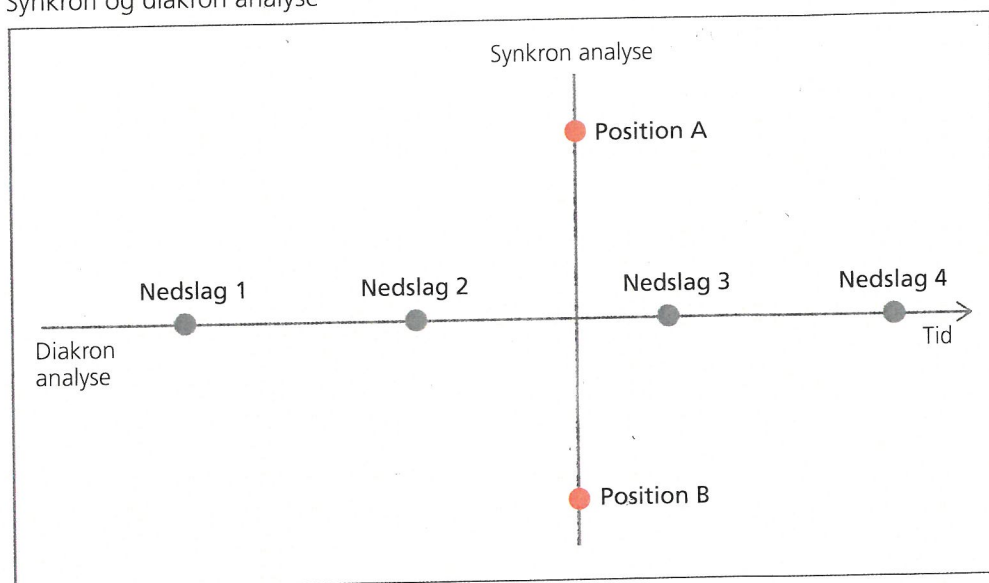
De fleste erindringsteoretikere, heriblandt Pierre Nora, mener, at fremstillinger er med til at definere et erindringsfællesskab, idet de når bredt ud i befolkningen og ikke kun henvender sig til historikere. Fremstillinger brugt i folkeskolen er interessante, fordi de viser, hvilken viden og hvilken vinkling fortiden har fået i forskellige tidsaldrer, og fordi de er blevet læst af en stor gruppe mennesker.

Fremstillinger opfattes ofte af ikke-historikere som en autoritativ, objektiv formidling af fortiden, men fremstillinger er alle resultater af historikerens valg og fravalg og dermed produkter af deres egen tid.

Når man undersøger historiske fremstillinger, siger man, at man laver en historiografisk analyse.

Historiografi er studiet af, hvordan man har skrevet historie om bestemte begivenheder i fortiden. Det kaldes også historieskrivningens historie. I historiografiske analyser afdækker man ofte, hvordan historieskrivningen om begivenheder i

Synkron og diakron analyse

Modellen viser, hvordan man strukturerer hhv. en diakron og en synkron analyse. I en diakron analyse undersøger man udvalgte historiske nedslag over tid. I en synkron analyse undersøger man forskellige syn på fortiden inden for en bestemt periode.

fortiden er præget af den tid eller den kultur, som de bliver skrevet i.

I en historiegrafisk analyse vil man typisk bruge historiske fremstillinger til at forstå den tid, de er skrevet i mere end den tid, de er skrevet om.

Laver man en historiografisk analyse, der går på tværs af tid, kaldes det en *diakron historiografisk analyse*, mens en undersøgelse af, hvordan en begivenhed bliver beskrevet i samme periode, kaldes en *synkron historiografisk analyse*.

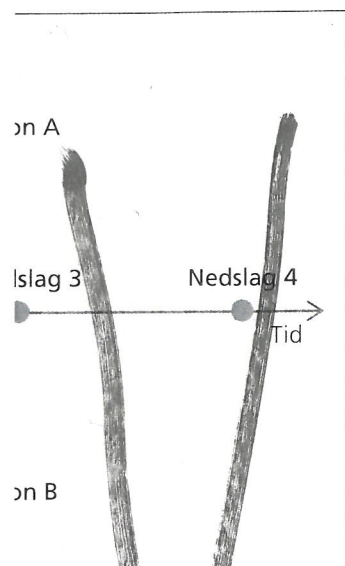
Når man undersøger historiske fremstillinger skrevet i forskellige perioder, vil man ofte kunne se væsentlige forskelle på den måde, de skildrer og fortolker fortiden på. Der kan dog også ofte være uenighed om, hvordan fortiden skal fortolkes blandt historikere inden for samme

periode, hvilket ofte er afhængigt af deres forskningsmæssige fokus, politiske sympatier, nationalitet, køn og lignende.

Fremstillingerne til undervisningsbrug i folkeskolen eller på ungdomsuddannelserne afspejler (ofte med nogle års forsinkelser) de tendenser, der er i forskningen på universiteterne, idet lærebogsforfattere selv er uddannet på et bestemt tidspunkt og benytter sig af historikernes forskning.

Fremstillinger og kildekritik

Det er sjældent, at lærere og elever sætter spørgsmålstegn ved de historiske fremstillinger, man bruger som grundbøger i historietimerne. Det er i disse bøger, at man som elev kan hente sin baggrundsviden om fortiden, der gør en i stand til at for-

synkron analyse. I en diakron analyse undersøger

ket ofte er afhængigt af deres æssige fokus, politiske symalitet, køn og lignende. ngerne til undervisningsbrug eller på ungdomsuddannelser (ofte med nogle års forsinndenser, der er i forskningen terne, idet lærebogsforfattere net på et bestemt tidspunkt sig af historikernes forskning.

nger og kildekritik

ent, at lærere og elever sætter gn ved de historiske fremstilbruger som grundbøger i h-e. Det er i disse bøger, at man i hente sin baggrundsviden der gør en i stand til at for-

holde sig kritisk til de historiske kilder, man arbejder med.

Fremstillingen benyttes som 'sandheden' om fortiden, mens kilderne indeholder oplæg til diskussion. Historiske fremstillinger er dog også selv 'kilder', der kan belyse forfatterens sympatier og værdier i samtiden. Historikeren har valgt at fremstille et begivenhedsforløb på en bestemt måde og prioriterer bevidst eller ubevidst særlige aspekter i fremstillingen ud fra sin egen nutid, sine sympatier og sit historiesyn.

Ubevidst udeladelse af pointer eller årsagssammenhænge i fremstillinger kan skyldes, at historikeren ikke kender til en bestemt årsagssammenhæng. Undersøger man ældre fremstillinger, kan det

være, at bestemte kilder ikke har været tilgængelige. Bevidst udeladelse kan også skyldes, at bestemte kilder eller fortolkninger ikke tages med i fremstillingen, fordi de ikke understøtter forfatterens synspunkter og værdier, eller fordi historikeren simpelthen ikke finder dem særlig interessante eller relevante.

Det er ofte vanskeligt at forholde sig kritisk til nye fremstillinger, fordi det virker indlysende, at netop disse historiske nedslag og særlige vinklinger på fortiden er de interessante – man har altså svært ved at mærke det hav, man svømmer i. Men ser man på ældre historiske fremstillinger og sammenligner dem med nyere, er det tydeligt at se forandringer i, hvilke temaer, perioder og herskende normer og

Vikinger er skildret forskelligt i skolebøger fra 1800-tallet til i dag. Politisk og kommercielt er vikinger også blevet skildret vidt forskelligt. Billedet til venstre viser politisk brug af vikingerne. Plakaten er fra det danske nazistpartis landsstævne i 1938, der fremhæver den krigeriske viking, der atter kalder til kamp. Vikingen til højre viser den kommercielle brug af den glade, ufarlige viking, som Stryhns bruger til at sælge leverpostej.

værdier lærebogsforfattere har været en del af og dermed hvilke erindringsfællesskaber, de er med til at skabe.

Diakron historiografi: Fra den krigeriske til en fredeligere viking

Da 'vikingerne' blev et tema i slutningen af 1800-tallet, var det tydeligt i folkeskolens historiebøger, at fokus var på den heroiske fortælling om vikingerne som stolte krigere. I 1800-tallet gik Danmark fra at være en mellemstor europæisk stat til at være en småstat. Man havde derfor behov for at skabe en fortid, man kunne se tilbage på med stolthed.

Nedenfor ses et eksempel på, hvordan vikingerne er fremstillet i en historiebog fra 1884, beregnet til børn.

Vikingerne beskrives her som beundringsværdige krigere, og citatet i fremstillingen står i skærende kontrast til den kendte kilde, hvor den arabiske handelsmand Ibn Fadlan beskriver vikingerne som uciviliserede og primitive (se s. 31).

Citater fra fremstillingen minder mere om en fortælling end en saglig beskrivelse.

"Vikingetiden er en af Nordboernes største Daadstider [storhedstider]. Europas Folk lærte i denne Tid ikke blot at frygte, men også at agte og beundre Kraften og Heltemodet i Nordens Sønner, og fra de nye danske Riger, som længe vedblev at staa i forbindelse med Moderlandet, førtes megen Kundskab og Dannelse Hjem til dette." **Danmarks Historie fortalt for Ungdommen, 1884, s. 20.**

Vikingerne prises så højt, fordi historiefaget fra starten af 1900-tallet blev opfattet som en læremester over for folkeskolens elever. Historiefaget skulle fremme de menneskelige dyder hos eleverne og samtidig give dem varme følelser for fædrelandet. I folkeskolens formålsparagraf for historie fra 1900 står, at historiefagets opgave er "*At fremhjælpe en sund og kraftig Fantasi i Forbindelse med en varm og levende Følelse, særlig for vort Folk og Land (...)*" Temaerne fra undervisningen blev nationens stolte øjeblikke, retoucheret for alle kritiske og negative elementer.

Efter 2. verdenskrig forandrede formålet med historiefaget i folkeskolen sig.

I 1960 bliver historiefaget et kundskabsfag, hvor fagets opgave var at give eleverne objektiv viden om fortiden.

Skildringen af vikingerne skifter herfter til at blive historien om vikingerne som fredelige bønder og handelsfolk. Forklaringen på dette skift i 1960'erne og 1970'erne er bl.a. fredsbevægelsernes voksende indflydelse, hvor mange bl.a. demonstrerede imod atomvåben og for en fredeligere verden. Der har derfor været en interesse i at gøre 'vores stamfædre' til en fredelig gruppe. Skiftet skyldes dog også arkæologiske fund, der punkterede det ensidige fokus på den krigerriske viking og sætter 'vikingebonden' i dens sted. Det er et eksempel på, at videnskaber (arkæologi og historie) også er i stand til at påvirke indholdet og fokus i erindringsfællesskaber.

Som sagt er det vanskeligt at identificere, hvad der kendetegner nutidens fremstillinger af vikinger. Sammenlignet

rdi historiefab-
blev opfattet
folkeskolens
remme de
verne og sam-
r for fædreland-
aragraf for hi-
iefagets op-
d og kraftig
arm og levende
Land (...)”
n blev nation-
heret for alle
er.

ndrede formå-
skolen sig.
et et kund-
e var at give
fortiden.
e skifter herefter
vikingerne
ndelsfolk.

1960'erne og
gelsesnes
mange bl.a.
åben og for en
derfor været
stamfædre' til
kylde dog
punkterede
igerriske vi-
en' i dens
at videnska-
også er i stand
okus i erin-

gt at identifi-
nutidens
mmenlignet

”I dansk historie plejer man at sige, at vikingetiden begyndte i året 793, da nordiske krigere hærgede og plyndrede det nordengelske kloster Lindisfarne. Det er første gang, vi hører om disse skrækelige folk. I en samtidig krønike står der: ”... Samme år d. 8. juni ødelagde hedske mænd grueligt Guds kirke på Lindisfarne med rov og manddrab.” (...) En viking bliver skrækbilledet på en kriger, der plyndrer andre lande og med vold og magt erobrer dem.” **Vidste du dét? Opslagsord til Danmarks historie, 2011**

med fremstillingerne af vikingerne i 1800-tallet er det dog tydeligt, at der er en langt mindre forherligelse af vikingerne i dag.

Citatet ovenfor giver et eksempel på, hvordan vikinger bliver fremstillet i en skolebog fra 2011.

Det er tydeligt her, at der er et mere negativt fokus på vikingerne. I fremstillinger om vikingetiden kan elever i dag f. eks. læse om vikingernes slavesamfund eller vikingernes voldskultur. Der kan være flere forklaringer på, at historikere i dag interesserer sig for de negative elementer i nationens fortid. Nogle historikere ønsker at nuancere den 'selvforherligende nationale erindring' fra den politiske højrefløj, mens andre vil fokusere på nationens fejltrin og krænkelse af andre grupper i fortiden, fordi de har fået uforholdsmæssig lidt plads i de historiske fremstillinger. Tendensen kan dog også hænge sammen med en bredere tendens i den vestlige verden, hvor der er stigende fokus på ofre i historien.

(Samme Tid)

Synkron historiografi: Hvor gammel er Danmark?

Den første
sænde...

Denne korte historiografiske undersøgelse tager udgangspunkt i fremstillinger fra forskellige perioder, dvs. et diakront perspektiv. Når man laver en synkron historiografisk analyse, tager man udgangspunkt i fremstillinger skrevet i samme periode og undersøger forskelle og/eller ligheder i det, som der fokuseres på i fremstillingerne. Når man foretager en synkron analyse, er det vigtigt først at undersøge, hvem forfatteren til værket er, da dette ofte giver én en ledetråd til vinklingen i fremstillingen. Eksempelvis kan

Der er i dag en stor fascination af idéen om den stærke krigeriske viking. Vikingemotiver er eksempelvis populære blandt udstationerede danske soldater, hvor det i høj grad er 1800-tallets fremstilling af den ædle stærke krigerviking, der dyrkes.

Analysestrategi: Historiografisk analyse

I en historiografisk analyse interesserer man sig for, hvordan man skriver eller har skrevet historie om fortidige begivenheder. De kilder, man typisk bruger i en historiografisk analyse, er forskellige former for historiske fremstillinger f.eks. skolebøger, leksika/encyklopædier, videnskabelige værker og artikler.

	Vejledning
Diakron eller synkron analyse	I en synkron analyse handler det om, at du inden for en periode undersøger forskellige fremstillinger om en historisk begivenhed. I en synkron analyse kan det være en god idé at gå efter historikere, du ved er uenige – det kan være historikere, der har forskellige politiske udgangspunkter eller forskningsmæssigt fokus. I en diakron analyse, dvs. en analyse, der undersøger, hvordan en historisk periode eller begivenhed er blevet erindret i forskellige perioder, skal du sørge for, at du vælger fremstillinger, der lægger op til en sammenligning. F.eks. kan det være fremstillinger brugt til historieundervisningen i folkeskolen om et bestemt historisk tema i forskellige perioder.
Ophav	Hvilken forfatter har skrevet fremstillingen? Er det en historiker eller en historieinteresseret? Hvem har finansieret og udgivet fremstillingen, og hvad har været formålet med bogen? Hvor stort er bogens oplag? Er den udkommet i flere oplag og udgaver? Oplagets størrelse fortæller noget om, om der er mange eller få, der har læst bogen, og derigennem noget om, hvor betydningsfuld fremstillingen har været i at forme erindringsfællesskabet.
Hovedpersonerne i fremstillingerne	Er det det samme perspektiv, der behandles i fremstillingerne? Er der fokus på enkeltpersoner eller bestemte grupper? Hvem er det, læseren skal identificere sig med? Hvem er 'helte', og hvem er 'skurke' i fortællingen?
Kontinuitet og brud	Når du skal undersøge forskelle mellem to historiske fremstillinger, er det en god idé at undersøge, hvad fremstillingerne har til fælles, og hvor de er forskellige fra hinanden. Hvordan fastsætter de f.eks. den historiske periodes begyndelse og slutning? Beskriver de overgangen fra én historisk periode til den næste som en brat eller glidende overgang? Hvad er det, som driver historien frem – er det store personligheder, tanker, teknologier, kamp mellem klasser osv.?
Samtiden	Det er vigtigt i en historiografisk analyse at sætte de forskellige historiske fremstillinger i relation til den tid eller den kultur, de er skrevet i, for at kunne forstå og forklare, hvorfor de fortolker fortiden forskelligt.
Udeladelse	Du skal på baggrund af din 'faghistoriske' viden vurdere, om der er elementer af bevidst eller ubevidst udeladelse i fremstillingen. Fremstillinger kan selvsagt ikke indeholde alle aspekter af fortiden. Men er der centrale elementer, som ikke behandles i fremstillingen – og hvilke grunde kan der være til dette? Find evt. anmeldelser af fremstillingen – hvor kritik af udeladelser kan fremgå.
Erindringsfællesskab	Hvilket fællesskab lægger fortolkningen af fortiden op til? Hvilke kollektive identiteter opretholdes?. Er der nogen, der udelukkes fra dette fællesskab?

KILDE 2

A.D. Jørgensens '40 fortællinger af fædrelandets historie' er fra 1882. Den populærhistoriske fremstilling er distribueret i tusindevis og står i mange danske hjem. Bogen blev oprindeligt skrevet til 'almindelige danskere' syd for grænsen – for at minde dem om deres danske nationalitet, efter at de i 1864 var blevet en del af Tyskland – senere er den udgivet i mange forskellige udgaver. Uddraget er fra afsnittet om vikinger.

Uddrag fra A.D. Jørgensens '40 fortællinger af fædrelandets historie' (1882)

(...) Nordboernes optræden var overalt den samme. De kom for at tiltvinge sig herredømmet over den fremmede handel, for at tilegne sig udbyttet af andres arbejde. Med stor snildhed forstod de at finde Europas rigdomskilder, og med hensynsløs kraft og taperhed rev de dem til sig. Det varede kun få år, før man fandt dem overalt, hvor der var en mere end almindelig samfærdsel, hvor rige landskaber bredte sig ud imod havet eller var let tilgængelige ad flodvejene. Klostre og domkirker lokkede dem til sig ved deres skatte af sølv og guld, vinegnene ved deres ædle drik, borge og befæstede

stæder faldt i deres hænder og blev for fremtiden udgangspunkter for deres hærtog; de forlod skibene, tog heste og fortsatte togene dybt ind i landenes indre. Ikke uden følge optog vesterlandenes kirke blandt sine forbønner også den: "Fri os, Herre, for nordmannerens vildskab!" Vikingetiden blev for vores fædre overgangen til en ny og højere udvikling. Den hårdhed og råhed i sindet, som den idelige syslen med våben og mandslæt avler, blev vel ikke uden mærkelige følger for hele folkelivet, som uden al tvivl måtte gå tilbage og tabe både i højhed og renhed, således som vi har set det så ofte i senere tider hos højt dannede nationer. Men på den anden side samlede nordboerne ved disse tog så mangehånde erfaringer og knyttede så mange forbindelser, at rige strømme af den fremmede kultur efterhånden blandedes med deres egen og i høj grad fremmede dets vækst. Vore fædre blev heller ikke stående ved disse vilde hærtog. Efter at have hjemsøgt de fremmede kyster med rov og brand bosatte de sig på dem, begyndte på fredelige idrætter og voksede snart sammen med den fremmede befolkning, hvis herrer de var blevet (...)

Uddraget er fra afsnittet om vikinger.

Uddrag fra Rikke Agnete Olsens '41 fortællinger om folk i fædrelandets historie' (2004)

Vikingetiden står for mange som en storhedstid i Danmarks og Nordens historie. Det er den også. Fra 700-årene og et par

KILDE 3

Rikke Agnete Olsens '41 fortællinger om folk i fædrelandets historie' fra 2004 lader sig i titel inspirere af A.D. Jørgensens '40 fortællinger af fædrelandets historie' fra 1882. På baggrund af nye vinkler og klassisk historisk metode ønsker historikeren at skabe en opdateret version af A.D. Jørgensens fremstilling.

er og blev for
for deres hær-
heste og fort-
denes indre. Ikke
enes kirke blandt
Fri os, Herre, for
Vikingetiden
ingen til en ny
årdhed og råhed i
en med våben
ikke uden mær-
vet, som uden al
de både i højhed
år set det så
dannede natio-
samlede nord-
ngehånde erfa-
e forbindelser,
mede kultur ef-
leres egen og i
køst. Vore fædre
disse vilde hær-
de fremmede
satte de sig på
idrætter og
den fremmede
r blevet (...)

vikinger.

Olsens '41
drelandets

som en stor-
ens historie.
ne og et par

århundreder frem i tiden sejlede år efter år
skibe med kamplystne besætninger ud i
verden fra alle Nordens tre lande. Efterhån-
den er det velkendt, at vikingerne var me-
get andet end sørøvere, der rejste ud for at
plyndre og vendte hjem med rigdomme. De
handlede også med varer hjemmefra, og
med hvad de fandt på deres vej. Nogle af
dem slog sig ned i øde egne og grundlagde
nye samfund i det fremmede, andre gjorde
sig til herskere i gamle lande, og atter an-
dre giftede sig til gods og gård i fremmede
lande og indgik i samfund dér. Der var selv-
følgelig også en del, der aldrig kom hjem,
men døde på togterne.

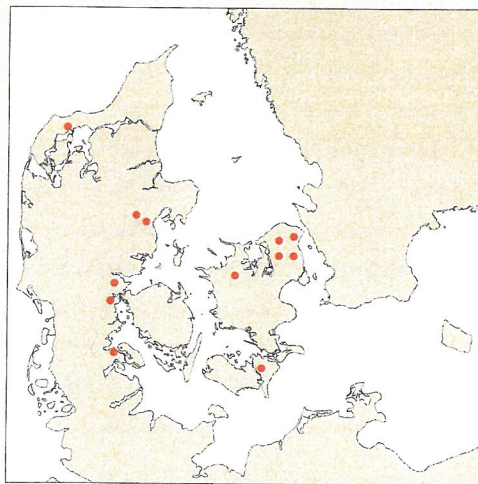
Det er imidlertid stadig en gåde, hvad
der fik så mange til at rejse ud gennem så
mange år, at der næsten er tale om en fol-

kevandring. Det er stadig ikke opklaret,
hvordan Nordens lande kunne have sådan
et overskud af kampdygtig ungdom og
mægtige høvdinge med så mange fantasti-
ske skibe til dem at sejle med, samtidig
med at der skete store ting hjemme, hvor
de kom fra. Det er så svært at få øje på,
fordi de skriftlige kilder, der fortæller om vi-
kingerne, er blevet til i de lande, de plynd-
rede og handlede med og erobrede, mens
man hjemme i deres egne lande næsten
kun har arkæologiens vidnesbyrd om, hvad
der skete, og hvordan landes og folks vilkår
var. Fundene tyder på rigdom og overskud,
blandt andet fordi Nordens lande havde
kostbare varer at handle med, men det ser
også ud til, at der skete vældige politiske
forandringer, ikke mindst i Danmark.

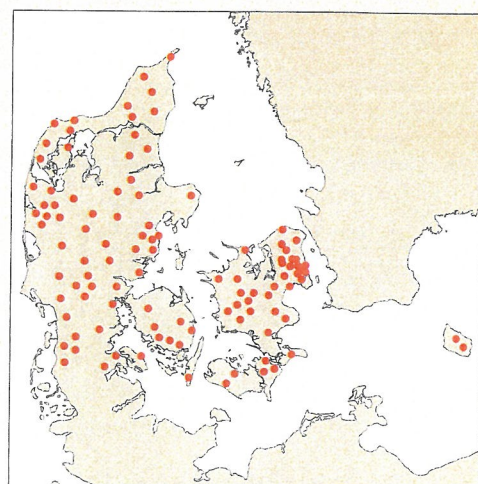
KILDE 4

*Kortene viser, hvor og hvornår monumen-
ter er opstillet. De perioder, der er flest mo-
numenter over, er genforeningen, befriel-*

*sen og kongefamilien. Kortene viser antal-
let af monumenter opstillet i to forskellige
tidsintervaller.*

Antal monumenter opstillet 1830-1849.

Antal monumenter opstillet 1850-1900.